

ЗНАЧЭННІ СЯМ'І У ЦЫНСКІМ ГРАМАДСТВЕ СКРОЗЬ ПРЫЗМУ ТРАДЫЦЫЙНЫХ СЯМЕЙНЫХ КАШТОУНАСЦЕЙ

Г. Ф. Філімонова

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт, пр. Незалежнасці, 65, г. Мінск, Беларусь, annafilimonovaf@mail.ru

У артыкуле разглядаецца роля сям'і ў кітайскім грамадстве з улікам традыцыйных сямейных каштоўнасцяў. Аналізуюцца асноўныя элементы сямейнай структуры і ўзаемаадносін, якія закладзены ў канфуцыянскай філасофіі і фармуюць культурную аснову кітайскага грамадства. Разглядаецца ўплыў сям'і як фундаментальнай ячэйкі на фарміраванне асобы, сацыяльных роляў і маральных норм.

Ключавыя словы: сям'я; грамадствы; традыцыі; жыццё; культура.

ЗНАЧЕНИЕ СЕМЬИ В ЦИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ТРАДИЦИОННЫХ СЕМЕЙНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

А. Ф. Филимонова

Белорусский национальный технический университет, пр. Независимости, 65, г. Минск, Беларусь, annafilimonovaf@mail.ru

В статье рассматривается роль семьи в китайском обществе с учётом традиционных семейных ценностей. Анализируются основные элементы семейной структуры и взаимоотношений, заложенные в конфуцианской философии и составляющие культурную основу китайского общества. Рассматривается влияние семьи как фундаментальной ячейки на формирование личности, социальных ролей и моральных норм.

Ключевые слова: семья; общество; традиции; быт; культура.

З найстаражытных часоў 中国家庭 (кітайская сям'я) служыла правобразам арганізацыі ўсёй дзяржавы Паднябеснай. Сямейная прылада адлюстроўвала тыя ж прынцыпы і ідэі, на якіх будавалася дзяржаванараў у цэлым. Таксама можна замяніць, што іерогліф сям'я і дзяржава амаль ідэнтычныя, у свой склад уваходзіць графема 国, што можна сказаць узаемаадносіны паміж сям'ёй і дзяржавай склаліся яшчэ здаўна.

Правільныя ўзаемаадносіны паміж бацькам і сынам гарантавалі належныя сувязі паміж кіраўніком і падначаленым. Кожнаму члену таварыства адводзілася свая роля і становішча. Ніжэйшы чыноўнік, абавязаны падпарадкоўвацца вышэйстаячаму начальству, набываючы досвед і веды, у канчатковым выніку мог падняцца па сацыяльнай іерархіі і за-

няць значную пасаду. Аналагічна, любы сын, беспярэчна які выконваў волю аднаго з бацькоў, пры нараджэнні сваіх спадчыннікаў займаў супрацьлеглую пазіцыю ў гэтай двухбаковай сістэме ўзаемаадносін. Менавіта з-за гэтай асаблівасці А. Швейгер-Лерхенфельд надаў адмысловую ўвагу апісанню сямейнага жыцця кітайцаў: «Мы не можам змясціць тут ні геаграфічных, ні культурных апісанняў велізарнай тэрыторыі, якая цяпер пад кітайскім кіраваннем» [1].

Напрыклад, роля жанчыны ў цынскім грамадстве з пункту гледжання асноўных каштоўнасцей і народнага побыту кітайцаў мае вялікае значэнне, паколькі ў дзяржаве пануюць старажытныя патрыярхальныя адносіны. Дзяржава тут у сутнасці ўяўляе сабой вялікае сямейства, а сям'я – маленькая дзяржава. Адсюль вынікаюць абставіны, якія надаюць унікальны адбітак нацыянальнаму характару кітайцаў, іх ладу жыцця, маральным асновам і філасофскім поглядам».

Такім чынам, сям'я і дзяржава абаяліся на падобныя асновы, парушэнне якіх на найнізкіх узроўнях магло прывесці да парушэння традыцый і на вышэйшых. Аднак абедзве гэтыя структуры ў значнай ступені існавалі незалежна адна ад другой.

Калі зразумець, чаму традыцыйнае кітайскае грамадства ў прававой сферы больш арыентавалася на маральныя нормы, то адказ трэба шукаць у двух аспектах: вяршэнстве сям'і ў кітайскай культуры і ў светапоглядзе сялянства.

У грамадстве, дзе сям'я з'яўляецца асновай сацыяльнай арганізацыі, адносіны паміж людзьмі падтрымліваліся сеткай пачуццяў і асабістых прыхільнасцяў.

У такой сітуацыі лепшы стрымальны фактар – маральныя і этычныя стандарты, што прымушала людзей паважаць перш за ўсё нормы маралі, а не фармальныя артыкулы закона. Прасцей кажучы, адносіны рэгуляваліся «хатнім правам».

Ва ўмовах земляробчых абшчын развіццё залежала ад кліматыка-геаграфічных фактараў і ўзроўню тэхнічнага прагрэсу, што не дазволіла дасягнуць высокага матэрыяльнага дабрабыту.

Ва ўмовах такой выявы жыцця чаканні і запатрабаванні народа былі вельмі сціплымі, што спрыяла фармаванню простых крытэраў задаволенасці: «ціхае жыццё і дастатак у гаспадарцы». Пры такім падыходзе для базавага функцыянавання абшчыны палажэнняў «хатняга права» было больш чым дастаткова.

У кітайскім грамадстве існаваў шэраг канцэпцый, якія вызначалі ўспрыманне кітайцамі сувязі паміж натуральнымі законамі і парадкам узаемадзеяння чальцоў грамадства. Вэй Чжэнтун вылучае чатыры ключавыя паняцці, якія ілюструюць гэтую сувязь:

Дао 道. Дао можна трактаваць як (разумнасць, рацыянальнасць), гэта значыць як разумную аснову, на якой будуецца ўсе справы і адбываюцца падзеі паўсядзённага жыцця.

Лі 李 – гэта паняцце, якое таксама можна вызначыць як дао, а таксама як фа (закон). Ці, як і дао, служыць крытэрам адрознівання правільнага і памылковага, праўдзівага і ілжывага.

Ці 氣 – рытуал. Ці галоўная функцыя заключаецца ва ўсталяванні межаў, у рамках якіх працякае жыццё чалавека. Ці арганічна спалучаецца з законам і розумам, звязана з дао.

Фа 法 – закон. Ён рэгламентуе нормы зносін паміж людзьмі ў дзяржаве. Гэтыя нормы заснаваныя на маральных крытэрах і цесна звязаныя з ці. Закон адыгрываў вырашальную ролю [2].

Такім чынам, першыя два паняцці – Дао і Ці – уяўляюць сабой нябесныя пачаткі, а другія – Ці і Фа – з'яўляюцца іх вытворнымі, прыстааванымі да чалавечых узаемадзеянняў. Асноўная роля ці складаецца ў вызначэнні рамак, у межах якіх працякае жыццё чалавека. Ці арганічна спалучаецца з законам і разумнасцю, звязана з Дао.

Фа – закон. Ён вызначае нормы зносін паміж людзьмі ў дзяржаве. Гэтыя нормы фарміруюцца на аснове маральна-маральных крытэрыяў і цесна звязаныя з ці. Закон становіцца ключавым рэгулятарам грамадскіх адносін. Такім чынам, першыя два паняцці – Дао і Ці – з'яўляюцца нябеснай дадзенасцю, у той час як і Фа – іх вытворнымі, адаптаванымі для рэгулявання чалавечых узаемадзеянняў.

З найстаражытных часоў кітайская сям'я ўвасабляла ў сабе мадэль уладкавання ўсёй дзяржавы Паднябеснай. Сям'я была мініяцюрным адлюстраваннем тых жа прынцыпаў і канцэпцый, на якіх будавалася дзяржава ў цэлым. Правільныя адносіны паміж бацькам і сынам забяспечвалі парадку іерархіі паміж кіраўніком і падданым. Кожнаму члену таварыства адводзілася пэўная роля і месца.

Дробны чыноўнік, падпарадкоўваючыся вышэйстаячаму начальніку і набіраючыся вопыту і ведаў, мог рушыць наперад па сацыяльных усходах і заняць больш высокую пасаду.

Аналагічна, любы сын, беспярэчна падпарадкоўваючыся бацьку, пасля нараджэння ўласных спадчыннікаў пераходзіў на процілеглы полюс гэтай двухбаковай сістэмы ўзаемаадносін.

Дзяржава – па сутнасці, вялікая сямейства, а сямейства – маленькая дзяржава. Адсюль вынікаюць умовы, якія надаюць асаблівы, арыгінальны адбітак як нацыянальнаму характару кітайцаў, так і ўсяму іх ладу жыцця, асновам маральнасці і маральна-філасофскіх поглядаў. Аўтаномія сям'і і традыцыйныя асновы грамадства ў Кітаі: погляд на куль-

турныя прыярытэты. Сям'я і дзяржава ў традыцыйным Кітаі засноўваліся на адзіных прынцыпах, парушэнне якіх на ніжэйшых узроўнях магло прывесці да парушэння традыцый і ў верхніх пластах грамадства. Пры гэтым гэтыя дзве структуры функцыянавалі практычна незалежна адна ад адной. Калі разабрацца ў прычынах, па якіх традыцыйнае кітайскае грамадства ў пытаннях права больш абапіралася на нормы маралі, то адказ трэба шукаць у двух аспектах: у ролі сям'і ў грамадстве і ў сялянскім светапоглядзе.

У грамадстве, дзе сям'я з'яўлялася асновай сацыяльнай структуры, адносіны паміж людзьмі будаваліся на пачуццях і асабістых прыхільнасцях. У такой сістэме галоўную ролю адыгрывалі маральныя крытэрыі, а не законы. Гэта азначала, што паводзіны стрымліваліся «хатнім правам».

Ва ўмовах сялянскай абшчыны развіццё вызначаліся клімата-геаграфічнымі ўмовамі і ўзроўнем агра-тэхнікі, што абмяжоўвала даходы і магчымасць росту.

У рамках канфуцыянскай традыцыі існавала некалькі канцэпцый, якія фарміруюць розныя бакі міжасобасных адносін. Адной з ключавых была ідэя «трох вяршэнствуючых» 三位统治者 (сань ган – тры апоры або тры асновы), паводле якой грамадства будавалася па прынцыпе: «мудры кіраўнік» 明智的统治者 – вяршэнствуючы ў адносінах да чыноўнікаў, бацька 父亲 – у адносінах да сына, муж. Такі прынцып меркаваў безумоўнае падпарадкаванне: чыноўнік, сын і жонка павінны былі падпарадкоўвацца адпаведна кіраўніку, бацьку і мужу, а тыя ў сваю чаргу быць годнымі прыкладам для сваіх падначаленых.

Гэтыя адносіны засноўваліся на маральна-этычных нормах. Канфуцыянскія навукоўцы вылучалі пяць якасцяў, неабходных для гармоніі ў грамадстве: чалавекалюбства, справядлівасць, рытуал, мудрасць і давер – так званыя «пяць пастаянных» 五个常数.

Гэтыя каштоўнасці служылі крытэрам узаемадзеяння паміж членамі грамадства: кіраўніком і падпарадкаваным, бацькам і сынам, старэйшым і малодшым братамі, мужам і жонкай, сябрамі.

У цэлым, у Цынскім грамадстве сям'я займала цэнтральнае месца ў сістэме сацыяльных адносін і выканвала асноўную функцыю захавання культурных каштоўнасцей і традыцыйнага ладу жыцця.

Традыцыйныя сямейныя каштоўнасці, такія як павага да старэйшых, пакорнасць, сямейная адказнасць і падтрымка, не толькі фарміравалі ўнутраны свет грамадзяніна, але і вызначалі яго арыенціры ў жыцця. Менавіта праз прызму гэтых каштоўнасцей будуюцца сістэма маральных і этычных норм, што ў сваю чаргу ўмацоўвала сацыяльную гармонію і стабільнасць у грамадстве эпохі Цын.

Такім чынам, сям'я ў кантэксце Цынскай эпохі была не толькі малой сацыяльнай адзінкай, але і важным фактарам захавання культурнай ідэнтычнасці, вызначала тып чалавечых адносін і мадэль паводзін, якія прадвызначалі ўзаемаадносіны паміж народамі і грамадскім жыццём у цэлым.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. *Швейгер-Лерхенфельд А. Ф.* Семейная и народная жизнь китайцев. URL: <https://eukumena.ru/semeynaya-i-narodnaya-zhizn-kitaycev>. (дата обращения: 10.09.2025).

2. *Вэй Ч.* История Династии Суй. URL: <https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/China/VII/SuiSu/text2.htm> (дата обращения: 10.09.2025).